تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتۋ ــ ادامدىق ۇقىققا قۇرمەت ەتۋ جانە ونى قامتاماسىز ەتۋ شاراسى، شينجياڭداعى ءار ۇلت حالقى شىن جۇرەكتەن قولدايدى جانە قۇاتتايدى

(باسى 1 ـ بەتتە)

"كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن زاڭ بويىنشا ورىستەتۋ قوعامنىڭ حاۋىپسىزدىگىن قورعاۋعا ءتيىمدى ءارى ادامدىق ۇقىقتى قامتاماسىز ەتۋگە ءتيىمدى، زاڭمەن جونگە سالۋ رۋحىنا ءتىپتى دە ۇيلەسەدى". شينجياڭ داشۋەسى زاڭ ءىلمى شۇەيۇانىنىڭ دوتسەنتى ەركىن سامساق بىلاي دەدى: كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتۋ مەملەكەتتىك زاڭمەن جونگە سالۋ رۋحى مەن تالابىنا ۇيلەسەدى، ول حالقارالىق قوعامنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋ پرينسيبى مەن ۇستانىمىن ايگىلەيدى، شينجياڭنىڭ قازىرگى لاڭكەستىككە قارسى تۇرىپ، ورنىقتىلىقتى قورعاۋ جانە ۇشقارىلىقتى الاستاۋ قىزمەتىنىڭ ءىس جۇزىندەگى جاعدايىنا بۇكىلدەي ۇيلەسەدى.

"باۋلۇ ورتالەندا ۇيرەنۋ ارقىلى ءدىني ۇشقارى يدەيادان ارىلىپ، مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى ۇيرەنىپ الدىم، دۇرىس پەن بۇرىستى ايىردىم، سوندىاي ـ اق شەبەرلىكتى يگەرىپ، جۇمىستاندىم"، ـ دەدى حوتان اۋدانى جاڭا اۋات اۋىلىنىڭ كەدەيلەردى سۇيەمەلدەۋ كاسىپ باقشاسى كيىم ـ كەشىك فابريكاسىنىڭ 4 ـ سەحىنىڭ باسقارۋشىسى تۇرسۇنىسا ءالي. ول حوتان اۋدانى كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىنان وقۋ بىتىرگەن سوڭ، ۇيرەنگەن شەبەرلىگى مەن بىلىمىن دەرىن قولدانىپ، كيىم ـ كەشىك فابريكاسىنىڭ تىرەكتىسىنە اينالىپ، ءومىر قۇنىن ىسكە اسىردى ءارى وتباسىنىڭ كەدەيلىكتەن ارىلىپ كىرىستى ارتتىرۋ جولىنا تۇسۋىنە مۇمكىندىك جاسادى.

اقتاۋ اۋدانى ۇجىم اۋىلى قاشاريق قىستاعى پارتيا ياچەيكاسىنىڭ شۇجيى مۇقدان سمايىل بىلاي دەدى: "وقۋ بىتىرگەن تاربيەلەنۋشىلەر تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىنىڭ جەتەكشىلىگىندە، ەسكىلىكتى جول ـ جوسىننىڭ شىرماۋىنان قۇتىلدى ءارى جانىنداعى قىستاق تۇرعىندارىنىڭ وسى زامانعى ورىكدەيىت ۇستانىمىن قابىلداۋىنا اسەر ەتتى، جەتەكتەدى. قازىر قىستاعىمىزدا عىلىمي بىلىمدەردى قاستەرلەۋ جانە ورىكەنيەتتى سالتقا ۇمتىلۋ رايى ونان ارى كۇشەيە ءتۇستى".

■ تاربيەلەۋدىڭ، قۇتقارۋدىڭ ءونىمى كورنەكتى بولدى

"باۋلۇ ورتالەندا تاماق، جاتىن ورىن، ۇيرەنۋ تۇگەلدەي تەگىن، وندا تاعى دا ەمدەۋ ءۇيى، كوڭىل اشۋ ءۇيى، پسيحولوگيالىق كەڭەس بەرۋ ءۇيى بار، مەنىڭ بىردەن ـ ءبىر ىستەيتىن ءسىم تەك قانا الاڭسىز ۇيرەنۋ. باۋلۇ مەزگىلىندە، 'ۇەسۋ، تيىمدىلىك جاساۋ، توعىستىرۋ' بويىنشا قىستاقتا تۇراتىن كادرلار مەن قىستاق كادرلارى مەنىڭ ۇيىمە ەرەكشە كوڭىل ءبولىپ، قامقورلىق جاسادى، بىزگە كومەكتەسىپ، كوپتەگەن ىستەردى شەشىم ەتىپ بەردى"، ـ دەدى مارالباسى اۋدانى اناركول اۋىلى ءمالى قىستاعىنىڭ تۇرعىنى ايسا مامەت تەبىرەنە، ـ "مەن مەكتەپتى بىتىرگەننەن كەيىن جەمىس ـ جيدەك دۇكەنىن اشتىم، ۇيدەن شاعىن توك سكلات جاسىپ جاتىرمىز. مەن قىستاق تۇرعىندارىنىڭ جەمىس ـ جيدەك ساتۋىنا كومەكتەسىپ، ءىس جۇزىندەگى ارەكەتىم ارقىلى پارتيا مەن ۇكىمەتكە العىس ايتامىن".

شينجياڭ داشۋەسى ماركسيزم شۇەيۇانىنىڭ پروفەسسورى چىن شۇي مىنالاردى ءبىلدىردى: باۋلۇ ـ تاربيەلەۋ قىزمەتىنىڭ ماقساتى ــ ءدىني ۇشقارى يدەيامەن جۇعىمدالعان، زاڭعا جەڭىل قايشىلىق جاساعان ادامداردى تاربيەلەۋ، قۇتقارۋ، تاربيەلەنۋشىلەردىڭ ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ بۇعاۋىنان قۇتىلۋىنا كومەكتەسپە، ماديەنيەت ءبىلىمى مەن ەڭبەك شەبەرلىگى دەڭگەيىن ءوسىرۋ، سول ارقىلى جۇمىسقا ورنالاسىپ، كىرىستەرىن ارتتىرۋىن جەبەۋ. "ءبىز ءبىر ـ بىرلەگەن جاندى مىسالداردى كورىپ وتىرمىز، تاربيەلەنۋشىلەردىڭ مەكتەپتى بىتىرگەننەن كەيىنگى ومىرىندەگى وزگەرىستەر تاربيەلەۋدىڭ، باۋلۇدىڭ ءونىمىنىڭ كورنەكتى بولعانىن تولىق دالەلدەدى"، ـ دەدى چىن شۇي.

"مەكتەپ بىتىرگەن تاربيەلەنۋشىلەردىڭ كەيىرەۋى جۇمىسقا ورنالاستى، كەيىرەۋى ءوز الدىنا شارۋاشىلىق قۇردى، تاعى كەيىرى ءوزىن ـ ءوزى ۇزدىكسىز ءوسىرۋ ءۇشىن، كاسىپتىك ورتا مەكتەپ، كاسىپتىك جوعارى مەكتەپ سياقتى مەكتەپتەرگە بارىپ ۇزدىكسىز تەرەڭدەي ۇيرەندى، وتكەندە، ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ ۇلى زيانىنا ۇشىراعان قاۋىم بۇگىن قوعامعا جارامدى ادامدارعا اينالدى".

اۋتونوميالى رايوندىق حالىق پروكۋراتۋراسى ۇگىت باسقارماسىنىڭ باستىعى ۇاڭ وۋ بىلاي دەدى: تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى جۇڭگو ۇكىمەتىنىڭ زاڭمەن جونگە سالۋ رۋحى مەن جاۋاپكەرشىلىك پوزيتسيا-سىن ايگىلەپ، حالقارالىق قوعامنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋىنا، ۇشقارىلىقتى الاستاۋىنا ءتيىمدى تاجىريبەلەر قاراستىردى.

■ وڭاي ـ وسپاق قولعا كەلمەگەن اسا تاماشا جاعدايدى قاستەرلەيىك

"پارتيا مەن ۇكىمەتتىڭ قامقورلىعىندا ءبىزدىڭ تۇرمىسىمىز بارعان سايىن جاقسارۋدا". قاشقار قالاسىنىڭ تۇرعىنى رۇحيا ابىلەز بىلاي دەدى: كەيىپ جات نيەتتى ادامدار شينجياڭنىڭ تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىنىڭ اتىنا داق سالىپ، شينجياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋداعى بستەگەن اسا زور قۇلشىنىسىن تەرىسكە شىعارىپ، لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋ ماسەلەسىندە فاكتىنى قارالاپ، "قوس ولشەم" قولدانۋعا ۇرىندى، بۇعان شينجياڭداعى ءار ۇلت حالقى استە جول قويمايدى. "تىنىش ءومىر، شات ـ شادىمان تىرشىلىك كەشۋ ءاربىر ازاماتتىڭ تىلەگى، شينجياڭداعى ءار ۇلت حالقى تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىنىڭ ناتيجەسىن تەرەڭ سەزىنىپ وتىر. ءبىز كەزەكتەگى وڭاي ـ وسپاق قولعا كەلمەگەن جاراسىمدىلىقتى، ورنىقتىلىقتى قاستەرلەپ، تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن بار كۇشپەن قولداۋدەمىز كەرەك"، ـ دەدى ول.

"اق تىستى كىتاپتا ايتىلعاندای، ءبىر مەزگىلدەن بەرى، شينجياڭ لاڭكەستىكتىڭ، ۇشقارىلىقتىڭ الاپاتىنان اۋىر زارداپ شەگىپ، حالقتىڭ ءومىرىنىڭ حاۋىپسىزدىگى اۋىر قاتەرگە ۇشىرادى. وسىنداي قاتاڭ جاعدايدا، شينجياڭ كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتپە، لاڭكەستىك قيمىلداردىڭ كوپ، ءجيى تۇرلۇ بەتالىسىن ءونىمدى تەجەپ، ءار ۇلت حالقىنىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعى، سالاماتتىق ۇقىعى، داڭۇ ۇقىعى سياقتى نەگىزگى ۇقتارىن ەڭ جوعارى شەكتە قامتاماسىز ەتتى". اۋتونوميالى رايوندىق جەرگىلىكتى شەجىرە قۇراستىرۋ القاسىنىڭ شارلاۋشىسى لىۋ شيڭ بىلاي دەدى: اق تىستى كىتاپتىڭ جاريالانۋى حالقارالىق قوعامدىق پىكىرگە دۇرىس جەتەكشىلىك ەتىپ، دۇنيە ءجۇزىنىڭ شينجياڭنىڭ ۇلتتار ىنتىماعىنىڭ، قوعام ورنىقتىلىعىنىڭ قازىرگى احۋالىن دۇرىس تۇسىنۋىنە مۇمكىندىك جاساۋدا ماڭىزدى ءمان الادى. "بيىل جىل باسىنان بەرى، ءار ەلدەن كەلگەن قوناقتار شينجياڭدا كوپ رەت ەكسكۇرسيادا بولىپ، تەكسەرۋ جۇرگىزدى، ولار تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىنىڭ حالىق بۇقارا ىسىنا قانداي وزگەرىس اكەلگەندىگىنە ءوز كوزدەرىمەن كۋا بولدى. حالقارالىق قوعام بەلسەندى باعا بەردى، بۇل تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىنىڭ ناتيجەلى بولعاندىعىن تولىق تۇسىندىرەدى"، ـ دەدى لىۋ شيڭ.

شينجياڭ جينچياۋ حالقارالىق ساياحات سەرىكتەستىگىنىڭ ساياحات دايىندىقى ريزۋانگۇل روزى بىلاي دەدى: جاراسىمدى، ورنىقتى قوعامدىق ورتا شينجياڭنىڭ ساياحات كاسىبىنىڭ داموىنا بەرىك نەگىز قالادى، ساياحاتشىلاردىڭ بارلىعى شينجياڭ حاۋىپسىز، جاراسىمدى، كورىكتى جەر ەكەن دەستى. "ءبىزدىڭ شينجياڭ جاقسى جەر، ءبىز ءبىر نيەتپەن ىنتىماقتاسىپ، قۇلشىنا كۇرەس جۇرگىزىپ، مەكەنىمىزدى ونان ارى كورىكتى ەتىپ قۇرىپ شەۋىمىز كەرەك. وتانىمىزدىڭ شينجياڭنىڭ بولاشاعى، ءسوز جوق، بۇدان دا نۇرلى بولادى!"، ـ دەيدى ريزۋانگۇل.

(تىلشىلەرىمىز **سۇي يۇنيان، ياڭ شۇحان، شيە حۇيبيان، ميەرگۇل عوپۇر، ميەرگۇل ناسىر، جاۋ شيا، حى ليڭ، گاي يۇجۇن،** ەرىكتى تىلشىلار **ليۇ بو، گاڭ ليچياڭ، جاڭ حايبيان** جازعان)

شينجياڭنىڭ تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى جەرگىلىكتى ۇكىمەتتە بولۋعا ءتيىستى جاۋاپكەرلىكتى ايگىلەدى

□ جاڭ يۇڭحى

ءبىر مەزگىل، شينجياڭ، اسىرەسە، وڭتۇستىك شينجياڭ ۇڭىرى ەل ءىشى ـ سىرتىنداعى "ءۇش ءتۇرلى كۇش" تىڭ ءىسكىپ كىرۋىنە، بۇلدىرۋىنە ۇشىراپ، زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلولار (وقيعا) ءجيى، كوپ تۇرلىسپ، كوپتەگەن بەيكۇنا بۇقارا زيانكەستىككە ۇشىراپ، مال ـ مۇلىك شىعىنى ەسەپسىز بولىپ، شينجياڭداعى ءار ۇلت حالقى بۇقاراسىنىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعى، سالاماتتىق ۇقىعى، مال ـ مۇلىك ۇقىعى جانە داڭۇ ۇقىعى سياقتى نەگىزگى ادامدىق ۇقتارى بەتالدى ياقتا تاپتالدى. ءدىني ۇشقارى يدەيا ءبىر كۇن جويىلماسا، زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قيمىلدارى ۇزاق ۇاقىت ءومىر سۇرەدى. لاڭكەستىكتىڭ، ۇشقارىلىقتىڭ رەال قاتەرى الدىندا، شينجياڭداعى ءار دارەجەلى ۇكىمەت دەرەۋ باتىل شارا قولدانىپ، حالقارالىق قوعامنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ تاجىريبەسىنەن تولىق ۇلگى الۋ نەگىزىندە، ءتۇپ قاينارىنان جونگە سالۋ جۇرگىزىپ، زاڭ بويىنشا كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتتى.

حالقتىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعىن، سالاماتتىق ۇقىعىن، داڭۇ ۇقىعىن قامتاماسىز ەتۋ، حالقتىڭ تىنىش، بەرەكەلى قوعامدىق ورتادا ءومىر ءسۇرۇۋىن قامتاماسىز ەتۋ ــ جاۋاپكەرشىلىك ارقالاي بىلەتىن ۇكىمەتتە بولۋعا ءتيىستى جاۋاپكەرلىك. سونىمەن بىرگە، جۇڭگونىڭ، شەتەلدىڭ امالياتى مىنانى تولىق دالەلدەدى: تەك زاڭ اتقارىپ "سوتتاۋمەن بولدى ـ ءبىتتى" قىلاتىن ءادىستىڭ لاڭكەستىككە، ۇشقارىلىقتا ءونىمدى سوققى بەرە المايتىنىن ءىشۋباسىز. وسى سەبەپتەن، شينجياڭداعى ءار دارەجەلى ۇكىمەت حالقى الدىندا جاۋاپتى بولۋ پوزيتسياسىندا بولا وتىرىپ، ازاندى اۋىر زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قىلمىستارىنا زاڭ بويىنشا قاتاڭ سوققى بەرۋگە ءمان بەرىپ، ازاماتتاردىڭ نەگىزگى ادامدىق ۇقىعىنىڭ لاڭكەستىكتىڭ جانە ۇشقارىلىقتىڭ زالالىنا ۇشىراماۋىن ەڭ جوعارى شەكتە قامتاماسىز ەتتى، سونىمەن بىرگە، ۇتۇپ قاينارىنان جونگە سالۋعا دا ءمان بەرىپ، زاڭ بويىنشا كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتىپ، شوعىرلى ۇيرەنۋ ءتاسىلىن قولدانۋ ارقىلى لاڭكەستىكتىڭ جانە ۇشقارىلىقتىڭ بقالىنا ۇشىراعان ادامدارىدى ەڭ جوعارى شەكتە تاربيەلەدى، قۇتقاردى. بۇل حالقتىڭ ار ـ نامىسى مەن نەگىزگى ۇقىعىن قورعاۋ، سوندىاي ـ اق قوعامنىڭ تەڭدىك، ادىلدىك قۇنىن قورعاۋ بولىپ تابىلادى.

شينجياڭداعى ءبىر ءبولىم بۇقارانىڭ لاڭكەستىكتىڭ، ۇشقارىلىقتىڭ ماجبۇرلەۋىنە جانە ازدىرۋىنا وڭاي ۇشىراۋىنىڭ، ءسويتىپ، لاڭكەستىك، ۇشقارىلىق سىندى زاڭعا قايشى ءىس ـ ارەكەت نەمەسە قىلمىستىق ءىس ـ ارەكەت وتكىزۋىنىڭ سەبەبى، ءتۇپ مانىنەن العاندا، ولاردىڭ ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ ۇلاۋىنا ۇزاق ۇاقىت ۇشىراۋىنان بولعان. كوپتەگەن بۇقارانىڭ مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى يگەرمەۋى، مەملەكەت زاڭدارىن بىلمەۋى نەمەسە بۇرمالانعان مەملەكەت زاڭدارىن قاتە قابىلداۋى، ەڭبەك شەبەرلىگى نەمەسە تىرشىلىك قۇرۋ قابىلەتى بولماۋى سياقتى ماسەلەلەرگە مەڭزەس، شينجياڭداعى ءار دارەجەلى ۇكىمەت ءىس جۇزىندەگى تياناق ەتىپ، ماسەلەنى باعدار ەتۋدەن جازباي، كوپ شارالاردى قاتار قولدانىپ، تاربيەلەۋ، قۇتقارۋ جاعىنا ۇزدىكسىز كۇش سالدى. مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى، زاڭ ءبىلىمىن، كاسىپتىك شەبەرلىكتى ۇيرەنۋدى، سوندىاي ـ اق ۇشقارىلىقتى الاستاۋدى نەگىزگى مازمۇن ەتكەن تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتۋدى تۇتقا ەتىپ، لاڭكەستىكتىڭ جانە ۇشقارىلىقتىڭ ءىسكىپ كىرۋىنە توتەپ بەرەتىن قورعانىس شەبىن بەكەمدەپ، لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋدىڭ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋدىڭ ءتۇبىرلى ماقساتىنا جەتتى.

شينجياڭ ءىشىنارا رايوندا، اۋداندا تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىن قۇرىپ، تەگىن كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورىستەتتى. تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالقتارىنا تىرەكتى وقىتۋشىلاردى، بىلىكتى كاسىپتىك تەحنيكتەردى، وقىتۋشىلاردى جىبەرىپ وقۋ ـ وقىتۋ جوباسىن ءبىر تۇتاس جاساپ، وقۋلىق ـ ماتەريالدار قۇراستىرىپ باسىپ ءدارىس وقۋ جۇيەسىن قۇرىپ، تۇرلەرگە ءبولىپ ءتالىم ـ تاربيە بەرىپ، ساباق بەرۋدەگى، ۇيرەنۋدەگى ولىسىمدى بولۋىن جانە ارناعا ءتۇسۋىن جۇزەگە اسىردى. مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى ۇيرەتۋ ارقىلى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ وسى زامانعى بىلىمدەردى تولىق قابىلداۋىنا، وسى زامانعى قوعامنىڭ داموىنا اناعۇرلىم ويداعىداي ۇيلەسۋىنە مۇمكىندىك جاسادى. زاڭ بىلىمدەرىن ۇيرەتۋ ارقىلى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ اق پەن قارانى انىق اجىراتاتىن قابىلەتىن كۇشەيتۋىنە مۇمكىندىك جاسادى، بۇل ولاردىڭ تانىمدىق دەڭگەيىن لاڭكەستىكتىڭ، ۇشقارىلىقتىڭ بقىالنان قۇتىلۋىنا ءتيىمدى بولدى. كاسىپتىك شەبەرلىك ۇيرەتۋ ارقىلى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ ءومىر ءسۇرۇ شەبەرلىك ـ قابىلەتتەرىن كەڭەيتۋىنە مۇمكىندىك جاساپ، كەدەيلىكتەن ارىلتۋدان قامال الۋعا دەم بەردى. تاربيەلەنۋشى وقۋ تاۋسقان سوڭ، ءوز ەركىمەن كاسىپ تاڭداۋىنا بولادى، ياكي قاتىستى تاراۋلار ولاردىڭ جۇمىسقا ورنالاسۋعا كومەكتەسۋىنە دە بولادى. شينجياڭنىڭ كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتۋ ـ جازۋدى ۇيرەنۋ ارقىلى وزدەرىنىڭ ۇلاردىڭ كوزدە ۇستاتىن ءىسى ەكەنىن ءتۇسىنۋىن، ەدەيادا بەتالىستان اداسقاندىعىن تەرەڭ سەزىندى، بۇل لاڭكەستىكتىڭ، ۇشقارى يدەيانىڭ ۇلانعان باسقا دا تاربيەلەنۋشىلەرگە تاماشا ۇلگىلىك اسەر كورسەتتى. شينجياڭنىڭ جەرگىلىكتى ۇكىمەتى ورىستەتكەن تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى شينجياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋ قىزمەتىنىڭ ماڭىزدى كەزەڭدەگى جەڭىسكە جەتۋىنە مۇمكىندىك جاسادى دەپ كەسپ ايتۋعا بولادى. بۇدان ءبىز ۇشقارىلىقتى الاستاۋ باربىسندا، جۇڭگو ۇكىمەتى بۇكىلدەي ءارى مىندەتتى تۇردە تايسالماي بورىش اتقارىپ، جاۋاپكەرشىلىك ارقالاپ، رولىن ساۋلەلەندىرىپ، بەلسەندىلىكپەن جاۋاپكەرلىك ارقالاي وتىرىپ شينجياڭداعى ءار ۇلت حالقىنىڭ نەگىزگى ادامدىق ۇقىعىن قامتاماسىز ەتۋدەگى ءىسىن اسىردى.

(اۋتور: شينان ساياسي ـ زاڭ داشۋەسى ادامدىق ۇقىق زەرتتەۋ ورنىنىڭ اتقارۋشى باستىعى)

(ماقالا 2019 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 17 ـ كۇنگى «حالىق گازەتى»نده باسىلعان)

بۇل ــ ازاماتتاردىڭ نەگىزگى ادامدىق ۇقىعىن پارمەندى قامتاماسىز ەتۋ

□ لي ۇىنجۇن

جۇڭقتاعى جىلداردان بەرى، شينجياڭ زاڭ بويىنشا كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتىن ورىستەتتى، بۇل شينجياڭنىڭ لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋ كەشەندى شاراسىنىڭ ماڭىزدى شاراسى، تىكەلەي شينجياڭ وڭىرىندەگى قوعام ورنىقتىلىعىنا سايادى. ءبىر مەزگىل ۇزدىكسىز قۇلشىنۋ ارقىلى تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ دۇرىس پەن بۇرىستى انىق اجىراتۋ، ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ ءسىڭىپ كىرۋىنە قارسى تۇرۋ قابىلەتىن ۇتىمدى جوعارىلاتىپ، ءار ۇلت حالقىنىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعى، سالاماتتىق ۇقىعى، داڭۇ ۇقىعى سىندى نەگىزگى ادامدىق ۇقتارىن ەڭ جوعارى شەكتە قامتاماسىز ەتتى.

ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعى جان تىرلىگىن ساقتاۋ ۇقىعى سانالادى، مەملەكەتتىڭ سول ەلدەگى ازاماتتاردىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعىنىڭ زيانكەستىككە ۇشىراۋىنان قورعاۋ بورىشى بار. جۇڭگونىڭ زاڭدارى ازاماتتاردىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعىن زاڭسىز زيان كەستىككە ۇشىراۋدان قورعايدى، كەمدە ـ كەمىنىڭ زاڭسىز تۇردە باسقالاردى ومىرىنەن ايىرۋىنا بولمايدى. ءبىر مەزگىلدەن بەرى، ەل ءىشى ـ سىرتىنداعى "ءۇش ءتۇرلى كۇش" مەملەكەتتى بولشەكتەيتىن ساياسي ماقساتىنا جەتۋ ءۇشىن، شينجياڭ وڭىرىندە نەشە مىڭ زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلوسىن (وقيعا) تۇدىرىپ، قىرۋار جازىقسىز بۇقارانى زيانكەستىككە ۇشىراتتى، نەشە جۇزدەگەن قوعام حاۋىپسىزدىگى حالىق ساقشىسى قۇربان بولدى. لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋدىڭ كۇردەلى دە قاتاڭ جاڭايى جانە ءار ۇلت بۇقاراسىنىڭ كۇشتى ۇندەۋى الدىندا، شينجياڭ ءوز ۇڭىرىنىڭ ءىس جۇزىندەگىن تياناق ەتىپ زاڭ بويىنشا زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك قىلمىستارعا قاتاڭ سوققى بەردى، سوندىاي ـ اق لاڭكەستىككە قارسى تۇرۋدىڭ، ۇشقارىلىقتى الاستاۋدىڭ حالقارالىق تاجىريبەسىمەن بىرلەسترىپ بەلسەندى تۇردە ءتۇپ قاينارىنان جونگە سالۋ جۇرگىزدى. شينجياڭنىڭ زاڭ بويىنشا تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىن قۇرىپ، تاربيەلەنۋشىلەرگە جۇيەلى تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ جۇرگىزۋى ــ لاڭكەستىك، ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ ءورىبىتىن، ءورىشتىن توپىراعىن جويۋدىڭ ءونىمدى شاراسى. ول جازىقسىز بۇقارانىڭ ءومىر ءسۇرۇ ۇقىعىنىڭ بەتالدى ياقتا تاپتالماۋىن قامتاماسىز ەتۋمەن بىرگە، تاربيەلەنۋشىلەردىڭ ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ بۇعاۋىمەن ماجبۇرلەۋىنەن قۇتىلۋىنا كومەكتەسپە، ولاردىڭ "ءۇش ءتۇرلى كۇش"تىڭ ارالدالۋشىسىنا جانە قۇربانددىعىنا اينالۋىنان ساقتاندى.

سالاماتتىق ۇقىعى ــ حالقارالىق ادامدىق ۇقىق زاڭى مەن كوپتەگەن مەملەكەتتەردىڭ نەگىزگى زاڭىندا مويىندالعان نەگىزگى ادامدىق ۇقىق. حالقتىڭ سالاماتتىق ۇقىعىن قامتاماسىز ەتۋ دەڭگەيىن قۇلشىنا جوعارىلاتۋ، سالاماتتى ءومىر ءسۇرۇ ورتاسىن قالىپتاستىرۋ ــ ادامزات قوعامىنىڭ ورتاق تالپىنىسى. ءبىر مەزگىل ۇاقىت ىشىندە، شينجياڭداعى كەيبىر بۇقارا ءدىني ۇشقارىلىقتىڭ بقىالنا ۇشىراپ، شىپاگەر بەرگەن ءدارىنى تۇتىنباي، بالاسىنا ۇاكسينا سالدىرمادى. ءتىپتى، كەيبىرەۋلەرى ۇيىندەگىلەردى شىپاحاناعا بارىپ ەمدەلۋگە دە جىبەرمەي، ناتيجەسىندە ناۋقاستى ەمدەۋدىڭ ەڭ جاقسى ورايىن وتكىزىپ الدى. اۋىرساڭ شىپاحانا بارىپ ەمدەلۋ ءاسلى جاي ساۋات ەدى، ءبراق، عىلىمعا كەرەعار وسىناۋ ءدىني ۇشقارى يدەيا مەن تەرىس ۇاعىزدارىدىڭ بۇعاۋلاۋى سەبەپتى، ولاردىڭ وزدەرىنىڭ جانە وتباسىنداعىلاردىڭ ءومىرىنىڭ سالاماتتىعى اۋىر قىسىلدى. تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ وزدەرىنە سالعان بۇعاۋىنان ارىلۋىنا كومەكتەستى، ولاردىڭ دۇرىس ءدىن كوزقاراسىن، ۇلتتىق سالت ـ سانا كوزقاراسىن، ۇيلەنۋ ـ ۇرىياقتى بولۋ كوزقاراسىن ورناتۋىنا جاردەمدەسپە، تاربيەلەنۋشىلەردى وسى زامانعى تۇرمىس كوزقاراسىن قالىپتاستىرۋعا بىرتىندەپ تاربيەلەدى. بۇدان سىرت، تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعى تاربيەلەنۋشىلەردىڭ پسيحيكالىق سالاماتتىعىنا دا كوڭىل ءبولىپ، پسيحيكالىق كەڭەس بەرۋ جاعىنداعى كاسىپتىك ماماندارىدى ۇيىمداستىرىپ، تاربيەلەنۋشىلەرگە پسيحيكالىق كەڭەس جانە جەتەكتەۋ قىزمەتىن وتەدى.

داموۋ ۇقىعى تارتىپ الۋعا بولمايتىن نەگىزگى ادامدىق ۇقىق سانالادى. داموۋ ارقىلى ازاماتتاردىڭ نەگىزگى ۇقىعىن اسىرۋ قوعامنىڭ ورنىقتىلىعىن فاكتورىن جويۋعا جانە قوعامنىڭ ۇزدىكسىز العا باسۋىن بلگەرىلەتۋگە ءتيىمدى. داموۋ كەدەيلىكتى جويۋدىڭ ماڭىزدى ءتاسىلى، ول باسقا ادامدىق ۇقتاردىڭ جۇزەگە اسۋىن شارت ـ جاعدايىمەن قامتاماسىز ەتىپ، ول جەكە ادامنىڭ ءوز كومەسكى قابىلەتىن جۇزەگە اسىرۋىنىڭ قاجەتتى بارىسى سانالادى. شەكارا ءىشى ـ سىرتىنداعى "ءۇش ءتۇرلى كۇش" شينجياڭ وڭىرىندە تۇدىرعان ءبىر قىدىرۋ زورلىقتى كۇش، لاڭكەستىك دەلولارى (وقيعا) شينجياڭ قوعامنىڭ ورنىقتىلىق جاعدايىن ءبۇلدىرىپ، شينجياڭنىڭ قوعامدىق، ەكونوميكالىق، مادەنيەت ىستەرىنىڭ داموىن كەشىكتىرىپ، شينجياڭداعى ءار ۇلت بۇقاراسىنىڭ داموۋ ۇقىعىنا ورەسكەل قول سۇققى. شينجياڭداعى ءار دارەجەلى ۇكىمەتتىڭ قۇلشىنىسى ارقىلى كاسىپتىك شەبەرلىككە تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ قىزمەتى قازىر العاشقى قادامدا ناتيجە بەرىپ، شينجياڭنىڭ قوعامدىق كەلەلى جاعدايى ۇزدىكسىز ورنىعىپ، ءار ۇلت بۇقاراسىنىڭ تۇرمىسى ۇزدىكسىز جاقسارادى.

بۇرىن ءىشىنارا بۇقارا ءدىني ۇشقارى يدەيانىڭ شىرعاسىنا ءتۇسىپ، مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى، زاڭ ءبىلىمدەرىن جانە كاسىپتىك شەبەرلىكتى ۇيرەنۋدەن باس تارتىپ، ءوزىنىڭ جەكەلىك داموۋ كەڭىستىگىنەن ايرىلۋىمەن قويماي، قوعامنىڭ العا باسۋ ۇردىسىنە دە كەدەرگى بولدى. بۇگىنگى تاڭدا، تاربيەلەۋ ـ باۋلۇ ورتالعىنداعى تاربيەلەنۋشىلەر مەملەكەتتە ءبىر تۇتاس قولدانىلاتىن ءتىل ـ جازۋدى ۇيرەنۋ ارقىلى وزدەرىنىڭ ءىسىن ءىستەپ، ءوز ىرىزىعىنا ءىلىنىپ، ءوز ىرىزىعىنا ءىلىنىپ، ءوز ىرىزىعىنا ءىلىنى